

РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

УДК 351.851

Н. Аніщук,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри історії держави та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КУРС УКРАЇНИ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ У КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ

На початку ХХІ ст. в Україні європейська інтеграція визначена одним із головних напрямів вітчизняної державної політики. Прагнучи стати членом ЄС, наша держава розпочала проводити гендерно-правові реформи. Адже для країн Європейського Союзу питання гендерної рівності є пріоритетними напрямками гендерної політики. Гендерна проблематика сьогодні в демократичних спільнотах проголошується як одна з базових у вирішенні соціальних проблем. У процесах європейської інтеграції вирішення проблемних питань у сфері рівності прав і можливостей жінок і чоловіків є важливою складовою частиною.

Вважається, що вперше термін «гендер» був запроваджений у науковому обігу американським психоаналітиком Робертом Столлером, коли у 1968 р. вийшла друком його праця «Стать та гендер: про розвиток мужності та жіночості». З того часу гендер розглядається як поняття, що ґрунтується на психологічних та культурних поясненнях, досить незалежних від тих, що тлумачать (біологічну) стать [1, с. 10].

Гендерна рівність є метою Європейського Союзу. Гендерна рівність означає рівний доступ, можливості, обов'язки та участь чоловіків та жінок в усіх сферах громадського та приватного життя. Також вона передбачає рівний доступ та розподіл ресурсів між жінками та чоловіками [2].

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Утвердження гендерної рівності є одним з основних стандартів і одночасно одним із найважливіших показників демократичного поступу. Варто підкреслити, що сьогодні в країнах ЄС існують спеціальні закони про гендерну рівність. Серед країн Європи перші спроби створити національний механізм забезпечення гендерної рівності зробили Скандинавські країни. Так, у Норвегії (не є членом ЄС) у 1978 р. було прийнято Закон про рівність між статями, у Фінляндії в 1987 р. – Закон про рівноправ'я, у Швеції в 1991 р. – Закон про рівність.

Досвід країн Європи свідчить, що забезпечення рівності прав жінок і чоловіків не лише гармонізує розвиток громадянського суспільства, а й сприяє більш стабільному розвитку всіх галузей економіки. Саме тому забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є одним із провідних напрямів політики в діяльності Європейського Союзу.

Незалежна Україна обрала шлях до Європейського Союзу – міжнародного політико-економічного об'єднання європейських держав, до якого сьогодні входять 28 країн. Правовою основою створення цього об'єднання став Договір про Європейський Союз, підписаний у лютому 1992 р. 12 державами – членами Європейських спів-

товариств (Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Франція) у м. Маастрихт (Нідерланди). У цьому документі було зафіксовано положення щодо гендерної рівності. Так, у Маастрихтському договорі (1992), у статтях 2 та 3 зазначається ідея рівності жінок і чоловіків [3]. У відповідності до Амстердамського договору 1997 р. гендерна паритетність є фундаментальним принципом Євросоюзу. Проблемі гендерної рівності приділено увагу в статтях 118 та 119 цього договору [4]. У Хартії основних прав Європейського Союзу (2000) у ст. 21 йдеться про заборону дискримінації на основі низки ознак, у тому числі статі. Окрема 23 стаття документу присвячена тематиці рівності між чоловіками і жінками [5]. У Лісабонській угоді 2007 р. до тематики гендерної рівності входять, зокрема, такі питання: рівність на ринку праці (статті 1, 2), боротьба з дискримінацією за ознакою статі (ст. 5), подолання торгівлі жінками і дітьми (ст. 63, 69) [6].

Окрім того, низка резолюцій Європейського парламенту та директив і резолюцій Ради Міністрів ЄС містять інформацію про потреби гендерних перетворень і визначають норми стосовно їх забезпечення. Держави-члени ЄС зобов'язуються прописати ці положення у національному законодавстві.

Країни-члени Європейського Союзу входять до групи високого рівня гендерного розвитку. Найкраща ситуація у сфері забезпечення рівноправ'я жінок і чоловік простежується в Скандинавських країнах, які є лідерами не лише серед країн Євросоюзу, але й світу в цілому. Так, у 2015 р. було опубліковано The Global Gender Gap Report, який визначає індекс гендерного розвитку у світі. У топ-10 країн світу за індексом гендерної рівності увійшли такі Скандинавські країни: Ісландія, Фінляндія, Швеція та Норвегія (не є членом ЄС). Цікаво, що за цим рейтингом Ірландія і Словенія (член Євросоюзу) також увійшли до десятки

лідерів світу щодо вирішення гендерних проблем. До речі, Україна зайняла 67 місце серед 142 країн, погіршивши власний рейтинг 2014 року на 11 пунктів, коли вона посідала 56 місце [7].

Однією з умов прийняття Україною до спільного європейського дому є вимога нашій країні не лише визнати, але й утвердити на її теренах гендерну рівність та дотримувати права жінок і чоловіків. Курс України на європейську інтеграцію передбачає, зокрема, здійснення гендерно-правових реформ, спрямованих на забезпечення гендерної рівності.

Україна вже зробила певні кроки на шляху вирішення гендерної проблематики. Україна підписала міжнародні документи, в яких закріплено гендерну рівність, зокрема: Загальну декларацію прав людини (1948), Європейську конвенцію з прав людини (1950), Декларацію ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967), Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) тощо. Цим самим держава взяла зобов'язання щодо втілення міжнародних стандартів щодо дотримання рівних прав жінок і чоловіків у суспільстві. Отже, відповідно до зазначених документів як орієнтирів світового та європейського демократичного розвитку і національних потреб Україна здійснюватиме формування політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Основою формування політики рівноправ'я жінок та чоловіків є Основний Закон – Конституція. Цивілізована політика у сфері гендерної рівності в Україні гарантована Конституцією України, яка закріплює на найвищому рівні рівноправність жінок та чоловіків.

Конституція України, що втілила основні напрями і перспективи світового розвитку, юридично закріпила права та свободи громадян як рівні перед законом. У ст. 24 підкреслюється, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального

походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками [8].

Така правова норма є втіленням тисячолітніх традицій України. Згадаймо, що Київська Русь була єдиною країною в Європі, де жінка з початку другого тисячоліття нашої ери мала право наслідування власності після смерті чоловіка. Це яскравий приклад урахування позитивних історичних традицій, що сприяє розв'язанню гендерних проблем і може стати одним із цементуючих духовних чинників української держави.

Особливістю конституційної статті 24 про гендерну рівність є і те, що з-поміж прав і свобод виділяється окремо право жінки й чоловіка на рівність перед законом як самостійне основне право людини, поважання якого має бути гарантоване кожній людині. Це значний крок у становленні і забезпеченні гендерної демократії в Україні. Визначаються і гарантії цього права через створення можливостей. Цим самим у Конституції України відображені світові тенденції утвердження гендерної рівноправності. Таким чином, Україна в контексті світового розвитку і світових програм спільних дій, прийнятих міжнародними громадськими інститутами, вийшла на гуманістичний шлях розуміння рівності, розвитку і миру.

Отже, Україна створила основи для подолання гендерної асиметрії і розвитку паритетної демократії прийняттям статей 21, 23, 24, що конституційно закріпило рівні права чоловіків і жінок як громадян суспільства і представників двох різних соціальних груп. Концептуально, де-юре, держава вже сьогодні забезпечує розвиток обох статей і їх гендерних відносин як рівних.

Водночас конституційні положення не уникають деяких внутрішніх, теоретичних суперечностей, які витікають із застосування двох парадигм під час опису прав жінок, які отримали назви захисної (охоронної) та паритетної (рівних прав та можливостей). Такими нормами є деякі положення

ст. 24 (щодо державного захисту материнства та дитинства, без поділення уваги батьківству, ролі чоловіка в родині) та ст. 43 Конституції (заборона використання праці жінок на важких та небезпечних для їхнього здоров'я роботах). Наявність таких протиріч не можна розглядати як конфлікт, тому що в сучасних умовах вони створюють основи для розвитку, руху законодавчого забезпечення державної політики стосовно жінок в Україні та формування гендерної політики.

Законодавець підтвердив дотримання положень ст. 4 Конвенції ГА ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 р. і не відніс спеціальні заходи, спрямовані на подолання фактичної нерівності можливостей жінок і чоловіків, до дискримінаційних заходів, тобто до «привілеїв та обмежень», які заборонені. Свідченням достовірності такого тлумачення категорій привілеїв та обмежень є ч. 3 ст. 24 Конституції, в якій зазначається: «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям».

Таким чином, особливістю конституційно-правових норм, які є значним кроком у забезпеченні гендерної рівності в Україні, стало спеціальне виокремлення права жінки й чоловіка на рівність перед законом як самостійного основного права, повага до якого має бути гарантована кожній людині (частини 2, 3 ст. 24). Гарантії щодо реалізації цього права визначаються створенням і закріпленням рівних

можливостей. Положення щодо рівності прав чоловіка й жінки, гарантії їх забезпечення розвиваються і в інших статтях Конституції України про громадянські, політичні, економічні, соціальні й культурні права і свободи і ґрунтуються на принципі гендерної рівності, оскільки дискримінація з боку держави заборонена, будь-які обмеження щодо прав і свобод однієї зі статей відсутні.

Отже, Конституція України стала основою для розроблення всіх нормативно-правових актів у сфері гендеру.

Прагнучи стати членом ЄС, Україна розпочала реформування вітчизняного законодавства згідно з гендерною стратегією Європейського Союзу.

Гендерна стратегія ЄС насамперед окреслює ті сфери, в яких існує гендерна дискримінація, та пропонує специфічні механізми для її усунення:

- досягнення гендерної рівності у сфері зайнятості;
- рівна оплата за рівну працю;
- гендерний баланс у процесі прийняття рішень;
- гармонізація професійного і сімейного життя;
- гнучка система праці тощо [9].

Останнім часом в Європі розробляються стратегії, спрямовані на забезпечення гендерної рівності. Заслугує на увагу прийнята Радою Європи Стратегія гендерної рівності на 2014–2017 рр. Оскільки Україна обрала курс на євроінтеграцію, доцільним є ознайомлення з основними концептуальними положеннями вказаного документа. Отже, загальною метою Стратегії є досягнення підвищення спроможності та надання повноважень жінкам і, відповідно, ефективна реалізація політики гендерної рівності у державах-членах Ради Європи шляхом підтримки впровадження існуючих стандартів. Це буде здійснено шляхом досягнення п'яти стратегічних цілей, які враховуватимуть питання багатосторонньої дискримінації та особливі права і потреби жінок та чоловіків протягом життя.

Стратегічна ціль 1: боротьба з гендерними стереотипами та гендерною дискримінацією.

Стратегічна ціль 2: запобігання та боротьба з насильством щодо жінок.

Стратегічна ціль 3: гарантування рівного доступу жінок до правосуддя.

Стратегічна ціль 4: досягнення рівної участі жінок та чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень.

Стратегічна ціль 5: реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в політиці та всіх заходах [10].

Поза сумнівом, Україна є європейською державою, тому цінності, які об'єднують країни Євросоюзу, є природними і життєвими і для громадян нашої держави. Україна разом з іншими державами Європи й демократичного світу підтримує ідею гендерної рівності. У процесах європейської інтеграції вирішення проблемних питань у сфері рівності прав і можливостей жінок і чоловіків є важливою складовою частиною.

Стратегія ЄС щодо України на період 2007–2013 рр. у межах європейської політики сусідства відкрила нові перспективи для України з гендерної проблематики. Передбачено максімально інтегрувати гендерні проблеми як наскрізні в розроблення всіх програм у всі сфери життєдіяльності суспільства [11].

Досвід країн-членів ЄС у сфері забезпечення гендерної рівності має для України надзвичайну цінність. Важливим є те, що Україна, орієнтуючись на країни ЄС, розробила та прийняла Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) [12] у межах реалізації Плану Дій «Україна – Європейський Союз» на період 2005–2007 рр.

Слід зазначити, що цей План, схвалений Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 р., передбачає, що відповідно до міжнародних зобов'язань України та її стратегічної мети щодо подальшої європейської інтеграції Україна продовжуватиме докладати зусилля для забезпечення рівності чоловіків

і жінок у суспільному та економічному житті. План дій «Україна-ЄС» містить три положення, які стосуються гендерної сфери. Так, частина 9 розділу 2.1. вимагає продовження зусиль на забезпечення рівності чоловіків і жінок у суспільному та економічному житті. Частиною 6 розділу 2.2. передбачено:

1) розпочати діалог з питань зайнятості та соціальної політики для аналізу та оцінки ситуації, визначення основних проблемних питань і шляхів наближення політики та практики, що існує в Україні, до стандартів ЄС (у тому числі щодо гендерної рівності;

2) здійснювати моніторинг відповідних законодавчих і політичних змін. Крім того, пріоритетними напрямками співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ (розділ 2.4.), серед іншого, мають бути боротьба з торгівлею людьми та сексуальної експлуатацією [13].

Отже, позитивним кроком на шляху вирішення гендерних проблем стало прийняття у 2005 р. Верховною Радою Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що став першим в історії вітчизняного гендерного законодавства правовим документом, в якому приділено значну увагу проблемі рівноправ'я статей. Структурно він складається з преамбули, семи розділів та 24 статей. У преамбулі розкривається мета закону – це насамперед досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства. У розділі I висвітлюються загальні положення, у розділі II – механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, у розділі III – забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільно-політичній сфері, у розділі IV – забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у соціально-економічній сфері, у розділі V – забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, у розділі VI – відповідальність за порушення законодавства України про забезпечення

рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, у розділі VII – прикінцеві положення [14].

Наша держава йшла до прийняття цього закону шість років. Так, у жовтні 1999 р. до Верховної Ради України було подано законопроект «Про державні гарантії рівних прав і можливостей чоловіків та жінок», автором якого став народний депутат України П. Ковалко. У пояснювальній записці до проекту цього закону зазначалося, що представлений проект концептуально зумовлений конституційним підходом до розвитку українського суспільства, визначення ролі держави і місця Людини – Чоловіка і Жінки у цьому процесі як найвищої соціальної цінності. Представлений проект Закону зумовлений історично. Творення вільного суспільства можливе лише вільними людьми всього населення країни, а не її половини. Жіноча частина населення ще несе на собі риси традиційної дискримінації: жінка працює майже в дві зміни (на роботі і вдома – до 16 годин); жінка отримує в середньому зарплату майже на чверть нижчу, ніж чоловік; жінка залишається усунутою від прийняття державних рішень на вищих щаблях влади (лише 8,4% становлять жінки в парламенті України); жінка усунена від розподілу основних ресурсів у країні; дискримінаційна реклама поширена насамперед стосовно жінки; насильство стосовно жінки є в чотири-п'ять разів вищим, ніж стосовно чоловіка та ін. Крім традиційної дискримінації з'явилися нові форми дискримінаційного становища жінки в перехідний період. Далі зазначалося, що представлений проект Закону відображає міжнародні вимоги й стандарти з питань рівності чоловіків і жінок, що має сприяти входженню України до світового співтовариства і в європейський простір як цивілізованої країни. Проект Закону увібрав все краще, що напрацьоване у світовому законодавстві з проблеми рівності чоловіків і жінок, зокрема на основі порівняльного аналізу законів, прийнятих в останнє

десятиліття у Швеції, Норвегії, Фінляндії, Голландії, Литві, Ісландії, Японії, Франції, проекту аналогічного Закону, що готується до прийняття в Росії. При цьому Закон виходив з історичного розвитку України і враховував її національні особливості соціально-статевої структури і соціально-статевих відносин [15, с. 54].

Одночасно з вищезгаданим законопроектом до Верховної Ради України було подано й інший, підготовлений народним депутатом України В. Костицьким, «Про національну стратегію поліпшення становища жінок в Україні». У пояснювальній записці до цього законопроекту зазначається, що Україна у 1980 р. ратифікувала Конвенцію ООН Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і тим самим підтвердила необхідність втілення в життя ідеї рівноправ'я між жінками й чоловіками в усіх сферах економічного, політичного, соціального, культурного і громадського життя. Але рівні права, які проголошуються в галузі освіти, праці та винагороді за неї, постійно порушуються. Існуюча система недопущення дискримінації жінок та її законодавче закріплення все ще залишаються неефективними. Із цього випливає основна проблема практичної політики з «жіночого питання»: нейтралізувати негативні наслідки ринкової модернізації щодо соціального становища жінок, щоб ці процеси не призвели до появи гендерного конфлікту в суспільстві, гендерної кризи, зберегти конструктивні традиції жіночості українського менталітету. У зв'язку з цим виникла потреба в розробленні Національної стратегії поліпшення становища жінок в Україні.

У вересні 2002 р. народний депутат України Р. Зварич запропонував Верховній Раді України прийняти його законопроект «Про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків». У пояснювальній записці до цього законопроекту зазначалося, що під час його підготовки розробниками було враховано досвід країн, де рівність прав жінок та чоловіків забезпечується саме законом:

Ісландія (Закон № 28/1991 «Про рівний статус жінок та чоловіків»), Литва (Закон від 01.12.1998 р. № VII-947 «Про рівні можливості»), Норвегія (Закон від 09.06.1978 р. № 45 «Про рівноправ'я між статями».

У березні 2003 р. народні депутати України О. Волков та О. Біловол подали до Верховної Ради України законопроект «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». У пояснювальній записці зазначалося, що цей проект розроблено і внесено з метою створення законодавчих механізмів дотримання положень ст. 24 Конституції України, згідно з якою «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок...», і Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Законопроект спрямований на забезпечення рівних прав і рівних можливостей жінок та чоловіків, на запобігання дискримінації жінок на основі статевої належності.

У грудні 2003 р. було подано до парламенту України інший законопроект «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», підготовлений народними депутатами України К. Фоменко, О. Білозір, Л. Супрун, А. Шкілем, В. Семенюк та ін. Цей законопроект був спрямований на правове забезпечення рівних прав, свобод жінок і чоловіків та створення умов для їх реалізації в усіх сферах життя суспільства, ліквідацію всіх форм дискримінації за ознакою статі, а також утвердження державних гарантій щодо формування паритетних відносин між жінками і чоловіками як умови розвитку громадянського суспільства [16, с. 55–56].

Проте, незважаючи на існування великої кількості законопроектів про гендерну рівність, Верховній Раді України знадобилося ще два роки для того,

щоб 8 вересня 2005 р. нарешті було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що став першим в історії гендерного законодавства правовим документом, в якому приділено значну увагу проблемі рівноправ'я статей.

Отже, наявність великого кола законопроектів у сфері гендера свідчить не тільки про зростання актуальності проблеми гендерної правотворчості, але й про можливі складнощі з проходженням законопроектів через Верховну Раду України. Саме пануванням в Україні традиційного підходу до оцінки соціально-статевих відносин можна пояснити несприйняття вітчизняними парламентаріями гендерної ідеології, що ускладнювало здійснення правотворчого процесу щодо розроблення та прийняття спеціального цільового закону у сфері гендера.

Слід відзначити велику заслугу в процесі гендерної правотворчості народних депутатів України, які усвідомили важливість гендерних перетворень у суспільстві і підтримали закон майже конституційною більшістю. Але не менш важливу роль відіграли в цьому процесі громадські організації, які були рушійною силою просування гендерного законодавства.

Отже, прийняття вищезгаданого Закону свідчить про визначення чітких державних гендерних стратегій і обрання курсу на побудову паритетної демократії, вироблення відповідної державної гендерної політики, що є однією з найважливіших ознак демократизації українського суспільства, його цивілізованості та прогресивності. Поява цього закону має сприяти досягненню паритетного становища жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства. По-перше, відтепер чинне законодавство й проекти нормативно-правових актів підлягають обов'язковій гендерно-правовій експертизі. По-друге, в органах виконавчої влади, на підприємствах, в установах та організаціях має бути спеціальний координатор з питань забезпечення гендерної рівно-

сті. По-третє, Кабінет Міністрів України тепер мусить приймати і забезпечувати виконання національного плану дій щодо впровадження принципу рівноправ'я статей. По-четверте, скарги на випадки гендерної дискримінації можна надсилати на розгляд безпосередньо до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Отже, прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» створило, нарешті, юридичне підґрунтя для реального здійснення гендерних перетворень, для переходу від декларацій до реальних дій. Поява цього закону свідчить про розвиток нашої держави в контексті загальноєвропейських процесів.

Отже, цілком позитивним є те, що Україна підписала найважливіші міжнародні документи світового та європейського значення щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків і взяла на себе відповідні зобов'язання. Разом із тим слід зазначити, що на сьогодні в нашій державі поряд із позитивними аспектами щодо забезпечення рівноправ'я статей існують й негативні. На жаль, тривалий час законодавство України не було адаптоване до норм європейського права, бо не було сформовано національної нормативно-правової бази з гендерних перетворень. Усі документи носили здебільшого декларативний характер. Така ситуація простежується і зараз в Україні. Незважаючи на появу Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) й досі існує декларативність законодавчих гарантій в сфері гендерної рівності. Фахівці стверджують, що цей Закон недосконалий і потребує детального розроблення механізмів впровадження. У ньому відсутні санкції, які на даний час знаходяться на стадії розроблення. Без них закон, звісно, буде декларативний. Отже, можна говорити про те, що це рамковий закон, про декларативний характер значної частини його

положень, але беззаперечним є те, що прийняття цього закону є безумовним позитивом для процесу європейської інтеграції України.

Останнім часом розробляються певні заходи щодо вдосконалення гендерного законодавства України. Наприклад, у 2013 р. Кабмін підтримав новий законопроект щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Цей законопроект розроблено командою тогочасного Міністра соціальної політики Н. Королевської на виконання Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р. Мета законопроекту – подолання низки гендерних проблем. Серед них: низький рівень представництва жінок на керівних посадах в органах виконавчої та законодавчої влади, розрив в оплаті праці українських жінок і чоловіків та низький рівень економічної активності жінок та їх представництва у керівництві бізнес-структур. Законопроектом передбачається запровадження 30-відсоткових гендерних квот у виборчих списках політичних партій на виборах до Парламенту та місцевих рад. На відміну від більшості інших законопроектів, цей документ комплексний та має на меті забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків навіть у сфері бізнесу та працевлаштування шляхом підтримки менш представленої статі [17]. Безумовно, вдосконалення законодавства з гендерних питань є надзвичайно важливим у контексті запровадження європейських підходів до врегулювання проблем рівності прав і можливостей жінок та чоловіків.

Щоправда, нова редакція Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» так і не з'явилася, проте певні зміни було внесено до нього у 2014 р. (ст. 22, 23).

Важливо зазначити, що у 2012 р. було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», який визначає організаційно-правові засади запобігання

та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина. Структурно він складається з 4-х розділів та 16 статей: розділ I «Загальні положення», розділ II «Механізм забезпечення запобігання та протидії дискримінації», розділ III «Відповідальність за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації», розділ IV «Прикінцеві положення» [18]. Цей Закон є важливим кроком України на шляху євроінтеграції, оскільки певна увага в ньому приділена і гендерним питанням, що є наслідком втілення гендерно-правових реформ у нашій державі.

Важливим є те, що у 2013 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р.». Метою Програми є впровадження гендерних підходів у всі сфери життєдіяльності суспільства [19].

Слід зазначити, що Указом Президента України від 12 січня 2015 р. була схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [20], в якій обрано подальший шлях нашої держави на євроінтеграцію. Щоправда, на жаль, гендерна проблематика не знайшла свого відображення у вищезгаданій Стратегії.

Заслуговує на увагу Постанова Кабінету Міністрів України № 273 від 11 квітня 2018 р. «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» Ця Програма враховує міжнародні інструменти ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, рекомендації міжнародних моніторингових інституцій у сфері прав людини, а також положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [21].

Таким чином, дотримання Україною гендерних стандартів є не лише яскравим показником демократизації суспільства, а й необхідною умовою для вступу до Європейського співтовариства. Усвідомлюючи це, одним із важливих напрямів державної гендерної політики в Україні є вироблення відповідних правових засобів у сфері забезпечення принципу рівноправ'я статей, що полягає в такому: розроблення та прийняття гендерного законодавства, гендерна експертиза чинного законодавства, гарантування здійснення державної та правової політики щодо гендерної рівності. Безумовно, гендерне реформування законодавства в Україні сприятиме становленню соціальної і правової демократії, а також стане важливим фактором у захисті прав жінок і чоловіків, забезпечуючи їх рівноправність.

Ключові слова: гендер, гендерно-правові реформи, гендерна стратегія, гендерна рівність, євроінтеграція, Євросоюз, Україна.

У статті досліджуються гендерно-правові реформи України у зв'язку з обранням курсу на її євроінтеграцію. Аналізуються правові документи Євросоюзу з питань гендерної рівності. Досліджується відповідність законодавства України гендерній стратегії Євросоюзу.

В статье исследуются гендерно-правовые реформы Украины в связи с избранием ее курса на евроинтеграцию. Анализируются правовые документы Евросоюза по вопросам гендерного равенства. Исследуется соответствие законодательства Украины гендерной стратегии Евросоюза.

The article examines the gender-legal reforms of Ukraine in connection with the election of its course towards European integration. Analyzes the legal documents of the European Union on gender equality. The conformity of the legislation of Ukraine to the gen-

der strategy of the European Union is investigated.

Література

1. Аніщук Н.В. *Основи гендерного права України : підручник для студентів вищих навчальних закладів*. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.

2. *Стратегія гендерної рівності на 2014–2017 р. Ради Європи*. URL: <https://rm.coe.int/...DisplayDCTMContent>

3. *Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 г.)*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994-029>

4. *Treaty of Amsterdam, signed in Amsterdam on 2 October 1997*. URL: www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf

5. *Хартия основных прав Европейского Союзу*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>

6. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>

7. Уварова О. *Права жінок і гендерна рівність в Україні*. URL: helsinki.org.ua.

8. *Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 141.

9. *Гендерна політика Європейського Союзу в Україні. Аналітична доповідь / за ред. Оксани Кисельової*. URL: <https://ua.boell.org/.../-gender-analyse>

10. *Стратегія гендерної рівності на 2014-2017 Ради Європи*. URL: rm.coe.int/...DisplayDCTMContent

11. *Стратегія ЄС щодо України на період 2007-2013 р.* URL: sfs.gov.ua/diyalnist-mijnarodne-eisp

12. *Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

13. *План дій «Україна – Європейський Союз, схвалений Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 р.* URL: zakon5.rada.gov.ua

14. *Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

15. Аніщук Н.В. *Основи гендерного права України : підручник для студентів вищих навчальних закладів*. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.

16. Аніщук Н.В. *Основи гендерного права України : підручник для студентів вищих навчальних закладів*. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.
17. Львівська газета. 2013.23.10. URL: <http://lvivska.com/news/2013/10/23/17238>
18. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні від 6 вересня 2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.
19. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р. : *Постанова Кабінету Міністрів України № 717 від 26 вересня 2013 р.* URL: zakon4.rada.gov.ua.
20. *Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»*, схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: zakon5.rada.gov.ua
21. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : *Постанова Кабінету Міністрів України № 273 від 11 квітня 2018 р.* URL: kmi.gov.ua.

